

Самур

№ 5 (182) 2006-йисан 25-май

1992-йисан январдилай акъатзава

ЦИЙИВИЛЕР

КИАНИ ЮГЪ

Чи уьлкведин агъалийри 28-май гъар йисуз Республикадин югъ хъиз къейд ийизва. Сифте яз 1918-йисан 22-майдиз Азербайжандин Милли Шуради Тифлиса Азербайжандин аслу туширвили манифест баянарнай. Амма большевикрин гьукуматди халкъдин азад жумгьурият къадагъа авуна. 70 йис алаатайдалай къулухъ чи уьлкведин аслу туширвал цийи къилелай арадал хтана. Гила Азербайжан вичихъ вири ихтиярар авай, аслу тушир гьукумат я. Дуньядин уьлквейрин арада адан нуфуз югъ-къандивай артукъ жезва. Чи республикади эхиримжи йисара сясатдин ва экономикадин рекъий къазанмишнавай агалкъунри и кар мад гъилера субутзава. Уьлкведин Президент Илгъам Алиева дуньядин сясатда чехи тир роль къугъвай Гейдар Алиеван рехъ къетлидаказ давамарзава.

КРЕДИТ ГАНВА

Асиядин Вилик Финин Банкуни чи республикади 179 миллион доллар кредит ганва. И пулуни такъатар рекъер гуьнгуйна хутан, мажбур хъана канавайбурун дуланажагъ хъсанарун, аяриз куьмек гун патал серфна кланзава. Идалай гъейри уьлкведа кесибвилине дережа гайинарун, ам арадай акъудунин рекъер жагъурун патал гъазурна кланзавай проект фикирда къуна, Азербайжандин алава яз 2 миллион доллар къван грант гун къетли авунва.

ВИЛИК ТУХУЗВА

Сагъибкарвилине гьерекал мадни вилик тухун патал 2006-йисуз Азербайжандин гьукуматди 2005-йисандалай къве къат артукъ пулуни такъатар - цийи пулуналди 80 миллион манат чара авунва. Икъван гагъди, яни цинин йисан вад вацра 46 шегъердин ва райондин сагъибкарвилине машгъл жезвай 522 субъектдиз цийи пулуналди 12,3 миллион манатдин куьмекар авунва. Проектрин 80 процент регионра къилиз акъудзава. Цийи проектри алава яз 3 агъзур къван къвалахдин чкъар арадал гъидай мумкинвал гуда.

И йикъара Европадин Цийикла Туькълурунин ва Вилик Финин Банкуни агъа дережадин сагъибкарвилине субъектриз куьмек гун патал чи уьлкведиз 13,5 миллион доллар пул чара авунва.

КЪАЙГЪУДИК КВА

Гьукуматдин программада фикирда къунвай крар къилиз акъудунихъ галаз алакълу яз эхиримжи йисара гьукуматдин патай Шеки-Закъатала региондиз къалурзавай къайгъу мадни артукъ хъанва. Программа кардихъ кутур йикъалай и регионда 11 агъзур къван цийи къвалахдин чкъар ахъа хъанва. Эхиримжи пуд йисан къене сагъибкарвал вилик тухун патал региондиз Азербайжандин цийи пулуналди 5,6 миллион манат къезиларнавай кредит ганва. Цинин йисан пуд вацра 25 субъектди 989 агъзур манат ихътин кредит къачунва.

Регионда хуьруьн майишат, туризм, мектебар эцигунин крар къвердавай вилик физва. Гейдар Алиеван тварунихъ галдай фондуни и йикъара Закъатала райондин Фалдар хуьре цийи мектеб ачухарна. 2006-йисуз райондин Маков, Къиндах, Къымыр, Даначи хуьрерани цийи мектебар эцигна кардик кутада.

ЯД ГЪИЗ КІАНЗАВА

Къах шегъердин агъалияр виликандалай пара хъанва ва гъавилай ина хъвадай цин месэляяр цийи къилелай гъална кланзава. Гила Агъчай вацун патав гъай Къарабулах лугъудай чкадай шегъердиз турбайрив яд гъун фикирда къуна. Цийи цин линиядин яргъивал 1460 метр я. Ина гъакни 100 метр къван яргъивиле дренаждин система аради гъида.

Къахдиз цин линия члугван патал гьукуматди цийи пулуналди 120 агъзур манат чара авунва. Къвалахар Закъаталадин эцигунин карханайри къилиз акъудда.

ЛЕЗГИЯР ВИРИНА

НЬЮ-ЙОРК

СИЯГЪДА ГЪАТНА

И йикъара Хирургрин Виридуьньядин Ассоциацияди хабар гайивал, лезгийрин машгъл алим, Нью-Йоркдин Академиядин академик Салигъ Гейбатован твар дуньядин виридалайни хъсан 100 хирургдин сиягда гъатнава. 2-3-йисуз алимдин твар "Россиядин лап хъсан духтурар" твар алаз акъатнавай ктабда гъатна.

Вич Къиблепатан Дагъустандин Докъузпара райондин Миграгъ Къазмайрин хуьре дидедиз хъайи С.Гейбатов 300-далай виниз илимдин къвалахрин автор я. Адан илимдин макъалаяр дуньядин 60-дав агакъна уьлквейра чап хъанва. Алимдин дамарар цийи къилелай сагъар хъувунин ва чулав лекъ сагъар хъувунин гъакъиндай тир илимдин къвалахрикай дуньядин вири мединститутри учебникар хъиз менфят къачузва.

МОСКВА

АДАВАЙ ЧИРЗАВА

2003-йисан 22-майдиз вири дуньядин илимда лишанлу вакъиа хъанай: 35 йиса авай лезги Феликс Эмирасланан хва Шамхалов Россиядин Илимрин Академиядин виридалайни жегъил академик хъиз, дуньядин 40-дав агакъна уьлквейрин академияри тебрикнай. А члавуз РАН-дин член-корреспондентвиле хкъягъай экономикадин илимрин доктор Ф.Шамхалова лугъуз тежедай къван чехи агалкъунар къазанмишнава. Ам РФ-дин илимдин лайихлу деятель, илимдинни техникадин рекъий Россиядин 2001-йисан Гьукуматдин премиядин лауреат я.

Феликс Шамхалов Москвада авай Россиядин Карчивилин Академиядин ва Санкт-Петербургда Гьукуматдин Экономикадинни Финансрин Университетдин профессор я. Адан регъбервилине кваз 16 алимди диссертацияр хвенва. Жегъил академик 6 монографиядин, са шумуд учебникдин, 80-дав агакъна илимдин къвалахрин автор я. Неинки Урусатдин, гъакни къцепатан уьлквейрин экономикадин къвалахрин дибрай илимдин дерин чирвилер къачуз кланзавай цудралди алимри, гьукуматдин къуллугъчийри, машгъл карчийри адахъ галаз сих алакълу хуьзва. Адан "Экономика асиррин сергъятдал" ва "Россиядин системный месэляяр" ктабрикай дуньядин вири талукъ институтри гегъеншдиз менфят къачузва.

Алай вахтунда лезги алим 95 томдикай ибарат "Россиядин регионрин экономикадин энциклопедия" акъудунив гегъеннава. Феликс Шамхалов энциклопедиядин редактор я.

КРАСНОДАР

КІВАЛ ЭЦИГЗАВА

Ирид йис инлай вилик, 1999-йисан 30-ноябрдиз Краснодар шегъерда Мирзехала Абдуллаев къиле аваз Лезгийрин Медениятдин Мектеб Арал гъанай. Чкадин гьукуматди ЛММ-диз къилди кабинет ва утагъарни ганай. Эхиримжи ирид йисан къене Медениятдин Мектеб мадни вилик фенва. Исятда ада вилайтдин 15 агъзурдав агакъна лезгийр агудзава. Чехи станицайра лезгийрин жемиятар тешкилнава. Тек са Нововеличковский станицадин лезги жемиятдик 2 агъзур кас эчечнава.

Медениятдин макандихъ ихътин программа ава: 1. Лезгийрин колхоз аради гъун. 2. Лезгийрин квал эцигун. 3. Нововеличковский станицада жумъя мискин эцигун. 4. Эцигунардай фирма тешкилун. 5. Лезги члалан тарсар гудай мектеб кардик кутан.

Алай девирда и ва маса месэляяр гъалун патал вири патарихъай алахъунар ийизва. Ина Лезгийрин квал эцигиз башламишнава. Квал лезги члал, адетар, меденият хуьзвай, акъалтзавай неси хъсандиказ тербияламишдай меркездиз элкъведа.

Краснодарда "Лезгинка" ансамбль, ктабхана, Лезги Дишегълийрин Комитетни аради гъанва. Ина лезги мектеб ва мехъерарни тешкиллукаказ къиле тухузва.

МОСКВА

ПАРА ЖЕЗВА

И йикъара Урусатдин "Самые-самые" журналди ва са бязи газетри малумат гайивал, и уьлкведа миллионеррин къадар 92 агъзурдав агакънава. Абуруз "чпи идара ийизвай пулуни такъатрин къадардал гъалтайла Россиядин бизнесда кар алай ксар" лугъузва. И ксарин сиягда РФ-дин гъаф миллетрин векилрин тварар гъатнава. Абурукай 74 кас лезгийр я.

Лезгийрикай "Нафта-Москва" АО-дин президент, Госдумадин депутат Сулейман Керимов Урусатдин лап девлетлу ксарикай яз гъисабзава. И йикъара Москвада вичин 40 йисан юбилей къейд авур С.Керимовахъ 6 миллиард рублдин эменни ава лугъузва. Ада бизнесда кар алай ксарин сиягда 25-чка къазва. Пуд йис инлай вилик С.Керимов 30-чкадал алай.

Лезги миллионеррин сиягда къвед лагъай кас Госдумадин депутат Асанбуба Нуьдуьрбегов я. Ада регъбервал гъузвай Калининграддин балугъар къунихъ ва балугъдин магъсулар гъасил авунихъ машгъл тир "Гъуьлуьн гъед" компанидихъ са шумуд гими, 40-далай виниз чехи траулерар, 15 къван карханаяр ава. И компаниди Калининградда шумудни са къакъан квалер, карханаяр, пансионатар эцигнава ва исятдани эцигунар давамарзава.

"Самур"дин Москвадин ва Краснодардин кор.пунктар.

ПАГЪ ЯДА!..

ЖУВАНБУР ЯНА РЕКЪИЗВА

И йикъара Москвадин "Вести" телепрограммади Къиблепатан Дагъустандин Докъузпара районда къиле фейи ягъ-ягъунрикай са чулукъ кълурна. Гъафбур а сюжетдин са акъван гъавурда акъунач. Гъавилай виринриз лезгийри чпи-чеп кукъларзава лагъана ванер чклана. На лугъуьмир, гъакъикъатдани гъакъ я къван! Гъикъван вахтар я Докъузпара-

дин агъалийри райондин къил везифадилай алудиз кланз. А касди районда чулу гъалар арадал гъиз, хуьруьн майишатдихъ, агъалийрин дуланажагъдихъ гелкъвен тийиз халкъдикай ягъанатзава. Ам анжах вичин къазанжидин патарихъай алахъзава. Агъалийри Дагъустандин талукъ идарайриз арза-ферзе авунатлани, абурун дердидихъ яб акалнач. Гъавилай жемиятар митингрив

эчечна. Гъа и кардикай райондин чехидаз хуш атанач. Вич лезги яз ада нубатдин митинг къиле фидайла лезгийр кукъларун патал ОМОН-диз эверна. ОМОН-ди гъиле са яракъни авачир динж агъалийрал гъужумна. Аскерри гъулле гайи агъалийрикай са кас къена, 9 касдал залан хирер хъана.

"Самур"

ДÜNYАНИН HӘR YERINDӘN

MACARISTAN

AZӘRBAYCAN GÜNLӘRİ KEÇİRİLӘCӘK

Macarıstanda Azərbaycan günləri keçiriləcək. Tədbirin təşkilatçısı Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş Üzrə Dövlət Komitəsi və Azərbaycanın Macarıstandakı səfirliyidir. Dövlət Komitəsindən verilən məlumata görə, tədbirin keçirilməsində məqsəd Macarıstan İctimaiyyətini Azərbaycanın qədim və zəngin mədəniyyəti ilə yaxından tanış etmək, ölkəmizlə bağlı həqiqətləri macar xalqının diqqətinə çatdırmaq, onları Ermənistan-Azərbaycan münacişesinin səbəb və nəticələri barədə məlumatlandırmaqdır.

AZƏRBAYCAN

PARLAMENT ÜÇÜN TELEVİZYİA

Azərbaycanda parlament televiziyasının yaradılması prosesinə başlanılıb. Bu barədə APA-ya parlament televiziyasının yaradılması təklifinin müəllifi olan millət vəkili Qüdrət Həsənzadə məlumat verib. Onun sözlərinə görə artıq milli məclisin aparatının məsul işçisi qaldırıldığı təklifin reallaşdığını, televiziya ilə bağlı lazım olan avadanlıqların bir hissəsinin alındığını deyib. Bu təcrübənin bir sıra dünya ölkələrində tətbiq olduğunu bildiren Q.Həsənzadə fikrincə, parlament televiziyasının fəaliyyətə başlamasından sonra millət vəkilləri çıxışlarında və fəaliyyətlərində daha məsuliyyətli olacaqlar.

AVSTRİYA

Ü. HACIBƏYOVUN HEYKƏLİ AÇILACAQ

Mayın 30-da Avstriyanın Vyana şəhərində Üzeyir Hacıbəyovun heykəlinin açılış mərasimi olacaq. Bu barədə APA-ya Xarici Ölkələrdə Yaşayan Azərbaycanlılarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin mətbuat xidmətindən məlumat verilib. Açılış mərasimində Avstriyanın dövlət rəsmiləri və ziyalıları da iştirak edəcək. Heykəlin hazırlanmasının təşəbbüskarı Azərbaycanın Avstriyadakı səfirliyi olub. Heykəlin hazırlanmasına iki il bundan öncə Vyana Şəhər Bələdiyyəsi icazə verib.

GÜRCÜSTAN

İLK İCMA RADİOSU YARADILACAQ

Bİ-Bİ-Sİ radiosunun Gürcüstan nümayəndəliyi "Reportyor" studiyası ilə birgə ölkədə ilk icma radiosunu yaradılması layihəsini parlamentin insan hüquqlarının müdafiəsi və vətəndaş inteqrasiyası komitəsinə təqdim etmişdir.

Radio verilənlərinin dörd dildə - Azərbaycan, gürcü, rus və erməni dillərində aparılacağı planlaşdırılır. Məqsəd dövlət dili olan gürcü dilini bilməyən vətəndaşlara, ilk növbədə, ölkənin həyatı barədə informasiya verməkdir.

ЧЕХИ ВАКЪИЯ

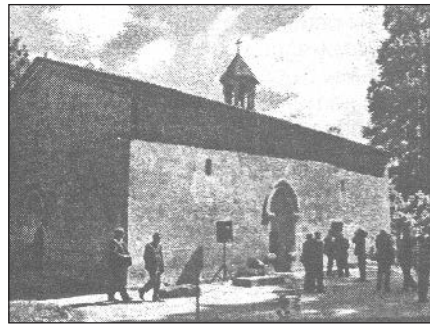
АЛПАН КИЛИСАЯР РИКІЕЛ ХКІЗ... ГУЫНГУЫНА ХУТАЗ... АРДИК КУХТАЗ... ТАРИХАР АВАЙВАЛ ЧИРИЗ АПАХЪЗАВА

Квенквеве цийиз кардик кукхтунвай килисадикай лугьун. Адан тівар фадлай тарихдин чешмеира гьатнава. Кьвепеле райондин Нидж хуьре авай и килисади 1836-йисал кьведальди христианвал хвенвай кьадим лезги тайифайрикай садаз-удийриз кьуллугъзавай. Амма 170 йис илай вилик эрменийрин кьилин килисадин тлабуналди урус пачагьди Нидждин килиса ва алпан каталикос кьадагьа авуна. Им дуьшуйиндин кар тушир. Вичин кьещепатан сиясатда Туьркиядин эрменийрикай мадни пара менфят кьачун патал урус пачагьди диндин рекьяй абур урусриз гзафни-гзаф майшвал кьалурзавай эрмени каталикосдин табий авун кьетнаи ва и ниятдалди 1836-йисуз Григориан килисадин гьакьиндай кьилди кьарар кьабулнай. (Килиз: ЦГИА РФ ф. 821. Оп. 139 (173). Д. 96.). И кьарардалди кьадагьа авур алпан каталикосдин табийвиллик акатзавай чилерал эрменийрин Эчмиадзин каталикосдин идараяр арадал гьанай. Гьа са вахтунда эрменийри алпан каталикосдин талукь документар ва гзаф чешмеяри теренай. Эхирни гьахь кар гьалиб атана. 170 йис алатайдалай кьулукь аслу тушир Азербайжан Гьукуматди кьадим алпан килисайрин сиягьда гьатнавай Нидж хуьрун килиса гуьнгуьна хтунна, кардик кукхтунна. А югь тек са удинар патал ваь, вири азербайжан ва лезги халкьар патал чехи сувариз элкьвена.

НИДЖ ХУЬРЕ СУВАР

И йикъара Кьвепеле райондин Нидж хуьре кьиле фейи чехи мярекатдал Уди-Христиан Жемиятдин кьил Роберт Мобилиди лагъай гафар вири агъалийрин рикляй хьана: "Кье чна тек са чи килиса кардик кукхтун ваь, гьакьни гьахь-адалатдин сувар кьейд ийизва."

Гьахь-адалат лагъайтла, вич Кьвепеле райондай Милли Межлисдин де-

Нидж хуьре цийиз кардик кукхтунвай алпан килиса.

путатвиле хкянавай Фетягь Гьейдарова кьейд авурвал, алпан килиса кардик кукхтунна, уди агъалийрин диндин ихтияр вахун я.

Алпан килиса кардик кукхтунин сувар кьейд авун патал Нидж хуьруьз кьунши районрайни вишералди инсанар атанвай. Азербайжанвийри, лезгийри, удийри, стхайри хьиз, санал кьейд ийизвай и сувар халисан тарихдин вакъиадиз элкьвенвай. Кьвепеле райондин кьил Тофикь Ибрагимова гьа и кар фикрда кьуна лагьана: "Милли ва диндин жуьреба-жуьревал Азербайжандин девлет я. Гзафур и жуьреба-жуьревал асасдиз кьачуна чи республикада кьал кутаз, халкь са шумуд паттах пайиз алахьна. Амма абур уьлкведа гзаф халкьар яшамин хьун, са шумуд дин хьун Азербайжан мадни гужлу ийизвай кьетленвал тирди кьатлуннач ва гьавилай абурун бед ниятри кьил кьунач."

Мярекатда тарихчийри, кьещепатан уьлквейрай атанвай мугьманри, дипломатри, чара-чара динериз кьуллугъзавай идарайрин жавабдар кьвалахдаррини иштиракзавай. Гьавилай ина гьам чи уьлкведин тарихдикай, гьамни кьенин юкьуз аслу тушир Азербайжанди кьазанмишнавай агалкьунрикай ихтилатар кьиле фена. Са бязи ксари авур рахунар иллаки рикел аламукьдайбуьр хьана. Республикадин тивар-ван авай алим, гзаф йисара алпанрин тарихар ахтармишна, шумудни са кьиметлу ктабар чапдай акьудай тарихдин илимрин доктор Фарида Мамедовади лагьана: "1836-йисуз эрменийрин килисади царизмдин куьмекдалди, гужалди алпан килиса терг авуна. Амма кьенин юкьуз аквазвайвал, алпан тарихар терг авун мумкин туш. Алпани Азербай-

жандин тарихдин са пай я ва алпанри азербайжан миллет арадал атуни карда мукувай иштиракна. Удияр алпанрин сихилдикай я ва абур чпин хуси дин давамарзава."

Норвегийдин Азербайжанда авай гуманитар миссиядин директор Альф Гьенри Расмунсена килиса арадал хкунай Азербайжандин гьукуматдиз рази-

Киш хуьруьн музейдиз элкьурнавай алпан килиса.

вал кьалурна.

Тедбирда чара-чара динерин иларайриз регьбервал гузвай ксарини иштиракзавай. Кьвафкьаздин Мусурманрин Идарадин жавабдар кьвалахдар Салман Мусаева алпан килиса кардик кукхтун Азербайжанда диндин азадвилкай хабар гузвайди малумарна.

Бакудин ва Прикаспидин епископ Александра лагъайвал, килисада диндин кьуллугь православ килисадин кьанунралди кьиле тухуда. Килиса патал кьуллугьчияр Урусатдин диндин семинарийри гьазурда.

Алазан-Гьештеран дерада, Кьвепеле-Огьуз шегьредин кьерехда экля хьанвай кьадим Нидж хуьре чехи сувар кьиле физвай. Вичин яргьивал 10 километр, гьаркьувал 7 километр тир и хуьр 15 магьледикай ибарат я. Хуьре яшамин жезвай 7 агьзур кьван агъалийрин чехи пай - 4 агьзурдалай виниз агъалияр удияр, амайбуьр азербайжан-виьри лезгийр я. И хуьряй сифте яз 1934-йисуз уди чаладал учебник хкьей Фйодор Жейрани, Тифлисдин Университетда кьвалахай филологиядин илимрин доктор, профессор Евгени Жейрани, 100 йис инлай вилик Узейир Гьажибегован "Аршин мал алан" опера уди чалаз элкьурнай, "Мичивал" ва "Тазагьул" тивар алай драмар хкьей шаир Гь.Гоасари, 80-дав агакьна Азербайжан шаирини шаирар уди чалаз элкьурна ктаб чапдай акьудай Жора Кочари хьтин шаирар ва маса сейли ксар акьатна.

Моисей Кькьанкьатвацвиди ва юкьван виш йисарин маса авторри кьхизвайвал, Алупандин агъалийри христианвал эрменийрилай 270 йис вилик кьабулнай ва I виш йисан юкьвара Алупандин Шекан (Шеки) вилайтдин Кис (гилан Киш) хуьре сад лагъай килиса эцигнай. "Алупандин тарих" ктабдин авторди Киш хуьруьн килисадикай икь кьенва: "Пак Елисей Кисдиз атана, килисадин бине кутуна ва иви галачир, михи кьурбанд гана. Инаг Рагькьечидай патан агъалийрин сад лагъай килиса арадал атай чка я."

Гьа и авторди гайи малуматдай аквазвайвал, Алупандин каталикос Григорис кьейдалай гуьбуьниз и уьлкведин халкьари мад гьуцариз икрам хьийиз башламишна. Гьавилай Кьуьз шегьерда Месруп Алупанда христианвал цийи кьилелай теблигь хьувун патал хуси тапшурогь ганай. Ам Кьуьздлай вичин шакуртарни галаз гимиш хач кьуна Уди вилайтдиз атанай. Ина абур Кис хуьруьз мукува тир, уьленар авай са чуьлда акьвазнай. Ада Алупандин Уди вилайтдилай Чур вилайтдалди виринра Инжил теблигь авунай ва христиан дин кьвачел ахкьалдарнай. Гуьбуьнлай Месруп акьвазай чуьлда, тахминан гилан Нидж хуьр алай чкадал килиса эцигнай.

Маса лезги тайифайрилай тафаватлу яз, удийри христиан дин кьелелай хуьзвай ва абур гьуцариз икрам хьий-

измачир. Моисей Кькьанкьатвацвиди Бахьу хуьруьхь галаз алакьалу яз гьанвай са делилдини и кар субутзава.

УДИ ТАВАТДИН ПАЛАБУН

IV виш йисан кьвед лагъай паюна росмосокрин пачагьди тубалдин ва гьурин кьушунрин кьиле аваз Кьвафкьаздин чилерал веьена. (Килиз: Моисей Кькьанкьатвацвиди. Алупандин тарих. 1861-йисуз К.Патканова урус чалаз элкьурнай вариант; Артомонов М.И. История хазар. Л. 1962; Голден П. Тюркские народы и Кавказ // Азербайджан за рубежом. Баку. 1985.). Пачагьди вичин 11 кьушундикай 3 чехи кьушун туькьурна сад Алупан, мукуьд Эрменистан, пуд лагъайди Гуржистан чапхунин патал реке туна.

Лезги тайифайри чапхунчийрин аксина кьати женгер чуьгуна. "Гьетерин пел" лугьудай чкада христианвал кьабулнавай тайифайрин кьеретри душмандин вилик пад кьан патал вири алахьунар авуна. Амма душманри абур турунай акьудна ва килисайрин кьхизидикайни гимишдикай раснавай вири кьапар кьватна хутахна. Лезгийрикай са кьапар агъалияр есирвиле кьуна. Абурун арада Уди вилайтдин Бахьу хуьряй тир Тагугьди тивар алай са девлетлу дишегьлини авай. Ам лугьуз тежедай кьван иер тир. "Гьетерин пел"ен патав пунаяр яна кеф чуьгузвай Тубал кьушундин сердерди гьилибанриз уди тават вичин кьилив гьун буйругьна. Амма Тагугьди адан кьилив фенач ва

Дагьустандин Датун хуьре арадал хкяна кьанзавай алпан килиса.

дишегьлиди кьве гьил цавуз хкажна Аллагьдивай ихьтин тлааб авуна: "Я илагьийрин Аллагь, я пачагьрин Пачагь, душмандиз закая агьанатдай мумкинвал гумир. Вуна зун ваз икрам авун патал и дуьньядиз гьана, вуна жуванни зун зи намусдихь хкьуриз кьанзавай буьтперез вагьширикай яргьаз ая. Зи халкьдиз ви дин хуьдай куьмек це. Акь ая хьги, вагьшиьрин рикле ви гьакьикьатдин нур гьатрай ва гьабуруну вун сад тир Аллагь яз кьабулрай."

Тагугьди вич кваз такьурла, сердердик хьел акатна ва ада ихьтин буйругь гана: "Эгер а дишегьли гуьбуьллуьдаказ зи кьилив татайтла, ам азаб гана йикь." Ятлани уди тават вичин гафунилай элячлнач. Гьилибанри адан гьилер-кьвачер кутлунна, яргьи киферикай кьуна галчурна, цацарив чин пад-падна, гьилер, кьвачер ва лап эхирда кьил атлана гадарна. Тагугьди Аллагьдин реке шегьид хьана.

Гьа йифиз сердердиз ва адан аскериз чни уди тават кьейи чкада гужлу эквер куз акуна. Неинки Тагугьдин, гьакьни маса шегьидрин атланвай гьилер-кьвачери, кьилери ва пекери гьетери хьиз экь гузвай. Чанда кичь гьетери сердерди гьасятда са кешидиз эвериз гана. Кешидин теклифдалди чапхунчийри христианвал кьабулна ва чни яна кьейи вири агъалияр гьа пеле кучукна. Гьа йикьалай а чкадиз "Гьетерин пел" лагьана.

Аквазвайвал, Аллагьди уди таватдин тлаабун кьилиз акьудна ва удийрилай христиан дин хуьз алакьна. Гила и чилерал алай килисаяр гуьнгуьна хутаза. 2004-йисуз Киш хуьруьн алпан килиса гуьнгуьна хтунна ва ина Алупандин музей ачухарна. Ихьтин кьадим гуьмбетар чахь мадни ава. Гьам Азербайжандин, гьамни Дагьустандин чилерал чпин амукуьяр амай и гуьмбетар садни тутуна гуьнгуьна хутан, Алупандин тарихар авайвал чирун ва хуьн герек я.

М.МЕЛИКМАМЕДОВ.

Хайи халкьдин тарих
течидайди буьркьуь инсан
хьиз я.

Забит РИЗВАНОВ.

ЧИ ЧКАЙРИН ТІВАРАР

АБУР ГЬИКИ ЧИРНА КІАНЗАВА?

(Эвел газетдин 2005-йисан 25-февраль, 26-март, 24-май, 22-июнь, 28-июль, 20-август, 14-сентябрь, 20-октябрь, 22-ноябрь, 27-декабрь, 2006-йисан 28-январь, 23-февраль, 26-апрель тилитра)

Икьван гагьди туклуьрнавай сятгьрик Азербайжандин Шемкир (Шамхор) райондин Лезгилер ва Планкент, Агьсу райондин Енилик, Гурсулу, Элабад (вилікан твар Сефербине я), Шамахи райондин Кировка (гилан Нагъарахана), Шеки райондин Шин, Дашуьз, Киш (Кис), Баш Лайски, Къохмуг (Кумухъ) Маршалме-

ше, Лагъиж, Гъвечли Дегъне, Чехи Дегъне, Мугъаллы, Закъатала райондин Къвепелуба, Мешлеш, Цийи Сувагил, Силицан, Къах райондин Илису, Лекит, Лекит Къутуьклуб, Сарубаш, Къазмаяр хуьрерин тварарни акатнавач.

Гьам Дагъустандин, гьамни Азербайжандин лезгитар яшамш жезвай хуьрерин гьакъиндай винидихъ гъанвай делилар асасдиз къачуна чи ойконимрин индекс генани дуьзгуьндаказ туклуьриз жеда.

ОЙКОНИМРИН ИНДЕКС

I. ДАГЪУСТАН РЕСПУБЛИКАДА (221 ТІВАР)

1. Агъа Арагъ
2. Агъа АрхитI
3. Агъа ЗахитI
4. Агъа Къартас
5. Агъа Макъар
6. Агъа СтIал
7. Агъа ЦинитI
8. Агъа Ярагъ
9. Агълаб
10. Азадугъли
11. Аладаш
12. Алидхуьр
13. Альвадар
14. Асадхуьр
15. Асалдхуьр
16. Ахцегъ
17. Ашар
18. Ашахуьр
19. Бахдугъ
20. Берекахуьр
21. Бигер
22. Билбилахуьр
23. Билбилахуьруьн
24. Белидж
25. Бугъдатепе
26. Бурши Макъар
27. Бутахуьр
28. Бутахуьруьн
29. Векъел
30. Векъел Къазмаяр
31. Вини Арагъ
32. Вини АрхитI
33. Вини ЗахитI
34. Вини Къартас
35. Вини Макъар
36. Вини СтIал
37. Вини ЦинитI
38. Вини Ярагъ
39. Газард КIам
40. Гандуар
41. Гарагъар
42. Гачалхуьр
43. Гдум (Гытгым)
44. Гелхен
45. Герейханован
46. Гили
47. Грар
48. Гъепцегъ
49. Гъетягъ
50. Гъугъан
51. Гъугъез
52. Гъезерхуьр
53. Дардархуьр
54. Дарклуш
55. Дарклуш
56. Даштицур
57. Демирар
58. Жигъ-жигъ
59. Зизик
60. Зуьгърабахуьр
61. Ивигар
62. Испик
63. Ичин
64. ИчIа
65. Ихрек
66. Калук
67. Камархуьр
68. Кашанхуьр
69. Квардал
70. Керимханар
71. Кичер
72. Кукваз
73. Кумухъ
74. Куркар
75. КуркIурхуьр
76. Курхуьр
77. Кучун
78. Кучун Къазмаяр
79. Къаладжух
80. Къансавхуьр
81. Къара Куьре
82. Къуйсун
83. Къурукал
84. Къуруш (Куьгъне)
85. Къуруш (Цийи)
86. Къутунхъ
87. Къучагъар
88. Къвалар
89. Къаклар
90. Къасумхуьр
91. Къванцил
92. 2-отделение
93. Къеан
94. Къепир
95. Къепир
96. Къехуьл
97. Къилер
98. Къулан ЗахитI
99. Къулан СтIал
100. Къурагъ
101. Къуьчхуьр
102. КIама Кучун
103. КIахцугъ
104. КIварчагъ
105. КIеле
106. КIимихуьр
107. КIири
108. КIирийрин Ятах
109. КIурукинар
110. КIутIул
111. Лгар
112. Луклар
113. Луткун
114. Луткун ятах
115. Магъмутахуьр
116. Макъарар
117. Макъар (Докъузпара райондин)
118. Макъар (Чарода райондин)
119. Малладхуьр
120. Мамрач
121. Мацар
122. Мегъарамдхуьр
123. Мехкергъ
124. Миграгъ
125. Миграгъ
126. Мискискар
127. Муьгъверган
128. Муьгъверган
129. Нуьцугъ (Гуман)
130. Пиперхуьр
131. Пиперхуьруьн
132. Питидхуьр
133. Ругун
134. Рухун
135. Сайтархуьр
136. Салиян
137. Самур
138. Сараг
139. Сардархуьр
140. Сарсар
141. Сийидар
142. Смугъул
143. Советский
144. Стальский
145. СтIалрин
146. Татархан

147. Текияр
148. Тагъирахуьр
149. Тагъирахуьруьн
150. Тител
151. Тркал
152. Укуз
153. Урсун
154. Уружба
155. Усар
156. Усугъчай (Усугъ)
157. Ухул
158. Ушур
159. Филер
160. Фиригъ
161. Фияр
162. Хакидхуьр
163. Хужадхуьр
164. Хужадхуьруьн
165. Хвередж
166. Хенжелкеле
167. Хкем
168. Хпедж
169. Храх
170. Хтун
171. Хтун Къазмаяр
172. Хутаргъ
173. Хуьлуькь
174. Хуьрел
175. Хуьрел
176. Хуьрехуьр
177. Хуьруьг
178. ХипитI
179. Хъал
180. Хъукъва (Куг)
181. ХъуьлуьтI
182. Хъуьлер
183. Цацархуьр
184. Цилинг
185. Цилингрин Ятах
186. ЦицIер
187. Цицигъ
188. Цлахъ
189. Цмур
190. Цнал
191. Цуругъ
192. Царахуьр
193. Целегуьн
194. Целегуьн
195. Цийи Гъепцегъ
196. Цийи Макъар
197. Цийи Испик
198. Цийихуьр (Мегъарамдхуьруьн райондин)
199. Цийихуьр (Кизляр райондин)
200. Чантархуьр
201. Чахчах
202. Чахчах
203. Чепелар
204. Чепер
205. Чилихуьр
206. Чилихъ
207. Чилихъар
208. Чулавар
209. Чухерхуьр
210. Шмихуьр
211. Шихидхуьр
212. Штул
213. Эгъез
214. Экен
215. Эминхуьр (Аламише)
216. Эсетар
217. Эхниг
218. Ялахъ
219. Ялцугъ
220. Ярагъ Къазмаяр
221. Ярукъвалар

II. АЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАДА (317 ТІВАР)

1. Абръх
2. Аваран
3. Аваран хъишлах
4. Агъа Лакар
5. Агъа Лакар (поселок, Хачмаз райондин)
6. Агъа Калунхуьр
7. Агъа Манкъулидхуьр
8. Агъа Филфили
9. Агъавердиуба
10. Агъарегъимуба
11. Агъаширинууба
12. Агъбулах*
13. Агъязи
14. Агъязибудугъ*
15. Алиж хъишлах
16. Алимамедуба
17. Алпан
18. Алибег хъишлах
19. Алексеевка*
20. Александровка*
21. Амсар
22. Амсар хъишлах
23. Арзу (3-отделение, Къуба райондин)
24. Арзу (поселок, Хачмаз райондин)
25. Атлухан
26. Атлухануба
27. Ашыкъбайрамлы
28. Бала КIлар
29. Бала КIлар хъишлах
30. Багълиян
31. Балик*
32. Байрамкохалы
33. Байуба
34. Барлы (92-отделение, Къуба райондин)
35. Баян*
36. Баш Дашагъыл*
37. Баш Лайски*
38. Бедиркеле
39. Билицан
40. Биринжи Ени йол*
41. Бозавенд
42. Бузагъ*
43. Буйнуз
44. Былых
45. Вандам
46. Велемир
47. Венг
48. Вини Калунхуьр
49. Вини Лакар
50. Вини Пигъиржал
51. Вини Цийихуьр
52. Владимировка (Куьгъне Куьсет)
53. Вурвар
54. Гадацийихуьр
55. Герей
56. Гурсулу
57. Гуьндугъкеле
58. Гуьнешши (поселок)
59. Гуьйтепе
60. Гъвечли Дегъне*
61. Гъажиялылы*
62. Гъабибхуьр
63. Гъажигъетемли
64. Гъажимамедуба
65. Гъапытлы*
66. Гъасанкеле
67. Гъачатала
68. Гъезре (Къвепеле райондин)
69. Гъил
70. Гъилуба
71. Давудуба
72. Далгъалы (поселок)
73. Дашуьз
74. Дедели (Девела)
75. Дигагъ (Лезги Дигагъ)
76. Дигагъуба
77. Дизахлы
78. Диялы*
79. Достлукъ (поселок)
80. Дуружа
81. Еленовка
82. Емишанлы
83. Енгиге*
84. Ени Гъаят
85. Ени Гъаят (поселок, Хачмаз райондин)
86. Енилик
87. Жангъу (гилан Истису)
88. Жек хъишлах
89. Жуьлян
90. Залам*
91. Зарагъан*
92. Зизик
93. Зиндан Муругъ
94. Зиндан Муругъ хъишлах
95. Зогъаллыкъ*
96. Идрисахуьр
97. Идрисуба
98. Икинжи Ени йол*
99. Илису
100. Испик
101. Исмаиллы
102. Камарван
103. Кейвенди*
104. Келбенд
105. Келентеруба
106. Келезейве
107. Кензе*
108. Кешхуьр
109. Кириг
110. Кирк
111. Кировка
112. Кичан
113. Кичик эмили*
114. Киш (Кис)
115. Кузун
116. Кузун хъишлах
117. Куьгъне Хачмаз
118. Куьгъне Худат (Хачмаз райондин)
119. Куьгъне Худат (Цуру Худат, Цурухта - КIлар райондин)
120. Куьгъне Худат Къазмаяр (КIлар райондин)
121. Куьлуьлуь*
122. Куьрдмаши*
123. Куьркуьн
124. Купчал
125. Купчал хъишлах
126. Куьсет (Къвепеле райондин)
127. Куьсет (Къуба райондин)
128. Куьсет Къазмаяр (Къуба райондин)
129. Къадашуба
130. Къазмаяр
131. Къаладжух (КIлар райондин)
132. Къаладжух (Исмаиллы райондин)
133. Къалагагъ
134. Къалынджакъ*
135. Къарабулах
136. Къараколлугъ*
137. Къаражыкъ Зейд*
138. Къаратуба
139. Къаякент
140. Къезли
141. Къенерчай
142. Къерселе
143. Къефле

144. Къирах (Храх)
145. Къирахуба (Храхуба)
146. Къохмуг (Кумухъ)
147. Къошакент*
148. Къубахелили*
149. Къулар
150. Къурбанэфенди (Пирли)
151. Къусарчай
152. Къутургъан
153. Къучагъар
154. Къучагъ Къазма
155. Къушенже*
156. Къычатан
157. Къвепелуба
158. КъечIреш
159. Къилагъ
160. Къилагъуба
161. Къуьхуьр
162. Къуьхуьруба
163. КIеледугъз
164. КIеле Худат
165. КIур
166. КIуруба
167. КIуфуба
168. Лагъиж
169. Лакар
170. Лакар хъишлах
171. Лангу
172. Лаца
173. Лаца (Къвепеле райондин)
174. Лезгилер
175. Лекит
176. Лекит Къутуьклуб
177. Лечет (КIлар райондин)
178. Лечет (Хачмаз райондин)
179. Лечет Къазмаяр (КIлар райондин)
180. Малых*
181. Манкъулидхуьр
182. Марьяна (пос.)
183. Маршалмеше
184. Махсудхуьр
185. Межидуба
186. Меликли
187. Мешлеш
188. Мешели (пос.)
189. Мижан
190. Минге*
191. Минехуьр
192. Мирзебегли*
193. Мирзаметхуьр
194. Мирзамет хъишлах
195. Мугъаллы*
196. Муьктадир (пос.)
197. Муллабуьгъанлы*
198. Муллаисакълы
199. Муругъуба
200. Мучугъ
201. Муьжугъфлеран*
202. Муьзефферуба
203. Муьршудуба
204. Муьшкхуьруба
205. Мыхлыкъовакъ*
206. Набран (пос.)
207. Нежефхуьр
208. Нежефхуьруба
209. Норд (пос.)
210. Ортауба
211. Пердикъиран*
212. Пирал
213. Пиркъулиуба*
214. ПитIишкеле
215. Планкент
216. Подрат
217. Рушан
218. Сагиллер (пос.)
219. Садиян*
220. Салагъуба
221. Сарубаш
222. Самур (пос.)
223. Самурчай (пос.)
224. Серсуре*
225. Селимуба
226. Силицан
227. Сирт Енгиге
228. Сирена (пос.)
229. Суважал
230. Сувар
231. Сулут
232. Султаннуха
233. Султанкент
234. Сумагъаллы
235. Сусай
236. Сусай хъишлах
237. СтIур
238. Тагъаруба
239. Тагълабиян*
240. Талыстан*
241. Талыш*
242. Тел
243. Тиржан
244. Тубикент*
245. Топ
246. Топчу
247. Тулаб
248. Турпах куьрпуь
249. Турист (пос.)
250. Тигъир
251. Тигъируба
252. Узунмеше
253. Уштал
254. Уштал хъишлах
255. Уьзденуба
256. Уьнуьгъ
257. Уьнуьгъуба
258. Уьшгуьн
259. Уьшгуьн хъишлах
260. Ферзелиуба
261. Филфили
262. Ханагагъ
263. Хануба
264. Харасув
265. Хачмаз (Огъуз райондин)
266. Хелилли*
267. Худат
268. Хурай (КIлар райондин)
269. Хурай (Хачмаз райондин)
270. Хуьлуьхъ
271. Хуьлуьхъуба
272. Хуьрел
273. Хъимил
274. Хъимил Къазма
275. Хъимил хъишлах
276. ЦIалагур (КIлар райондин)
277. ЦIалагур (Хачмаз райондин)
278. ЦIелегуьн
279. ЦIехуьл
280. ЦIехуьлуба
281. Цийи Дизахлы
282. Цийи СтIур (Хачмаз райондин)
283. Цийи Сувагил
284. Цийи Тигъиржал
285. Цийихуьр (КIлар райондин)
286. Цийихуьр (Къвепеле райондин)
287. Цийихуьр (Исмаиллы райондин)
288. Цийихуьруба (Хачмаз райондин)
289. Цуру ЦIелегуьн
290. Чайкъовушан
291. Чахчалы
292. Четкуьн
293. Чипир
294. Чубан
295. Чубукълу
296. ЧIаклар
297. ЧIаклар хъишлах
298. ЧIаклар Паласа
299. Чехи Дегъне*
300. Чехи Муругъ
301. Шабиян
302. Шимал (пос.)
303. Шин
304. Ширвановка
305. Шулар
306. Эвежугъ
307. Эвежугъуба
308. Элабад (Сефербине)
309. Эмирван
310. ЭчIехуьр
311. ЭчIехуьруба
312. Эюбейли*
313. Якъубуба
314. Ялама (пос.)
315. Яргун (Гъезре)
316. Ясаб
317. Ясауба

М. МЕЛИКМАМЕДОВ.
(Гуьгъ ама).

ЯРОСЛАВЛДАЙ АТАЙ МУГЪМАН

- Зун куь кьилив Ярославлдин лезгий-ри ракурнавайди я. "Сувар ансамблдин дискар ина гъилий-гъилиз физва. "Зи хайи эл" фильм, куь эхиримжи концерт-рин касетаяр, иллаки Москвадин Кремлда, гъакни Бакудин Операдинни балетдин театрда "Сувар"и гайи концерт-рин дискар гъачир ксар чина бажагъат жагъида. Зун чи меркезди кьез разивал къалурун патал ракурнавайди я, - лагъана 35-36 яшарин къакъан, акунар авай са гадади танишвал гана. - Зун Гъасанов Васиф Абдулбеган хва я. Зун Ярославлдин Лезгийрин Медениятдин меркезди регъбервал гузвай касдин заместитель я. Къларин Чакар Паласа хуьре зи хайибур яшамеш жезва. Зун абурал кьил чугъаз хтанвайди я.

Вич кьилди "Сувар"икай чирвилер къачуз атанвайди, Ярославлдин лезгий-рихъ галаз ансамблдин гуьруьш кьиле тухун чин эрзиман тирди малумарай мугъмандиз и коллективдин репертуар, адан макъамчирни маничир акъван хъсандиз чизвай хъи, пагъ атлана амуькна чун. Гаф маничирин гафар хуралай лугъузвай ада. Решадан манияр, иллаки "Зи халкъди-кай мани" Ярославлда хитдиз элкьвенвайди малумарна Васифа. Жавагыран маничирхъ чпи ара датлана яб акалзава лагъана.

Чна диалогдик кьил кутунвай. Адаз "Сувар"ин гъакъиндай гъар са гаф ма-ракълу тир хъиз, чнани Ярославлда яша-миш жезвай лезгийрин уьмуьрда кьиле физвай вакъиарихъ ялзавай.

Ярославль Москва шегъердивай 250 километр къван яргъа ава. Ина 1 миллиондив агакъна агъалияр яшамеш жезва. Лезгийрин къадар са агъурдалай виниз я. Абурун члехи пай шегъерда, амайбур хуьрера яшамеш жезва. Рикл шадардай кар ам я хъи, инин лезгийр садрани сад-садан хийир-шийирдилай хкатдач, гъа-миша сад-садахъ галаз алакъа хуьз алахъ-да. Абурун арада фин-хтунар, санал мел-межлисар арадал гъун хъсан адетдиз элкьвенва. Вилик-кьилик квай ксарин и карда роль иллаки пара я.

Васифа кьве хизандикай кьилди ихти-

ЧИ ТАВ КИВАЛ

латна. Дагъустандин Стал Сулейманан райондин Агъа Стал хуьрйя тир пуд стха - Акпер, Беглер ва Аскер Эмировар къени кьилихрин, жуван халкъдихъ ялдай къегъалар тирди малумарна. Ахпа ам вичин хизандикай рахана. Чьбни пуд стха тирди, Ширваниди, Садикъа ва вичи Эмироврихъ галаз санал и меркез арадиз гъун патал зегъметар члугурди лагъана. Эхъ, ругуд стхад - Дагъустандай тир Эмироврихъ галаз санал и меркез арадиз гъун патал зегъметар члугурди лагъана. Эхъ, ругуд стхад - Дагъустандай тир Эмироврихъ галаз санал и меркез арадиз гъун патал зегъметар члугурди лагъана.

Алатай йисан августдиз Ярославлдин твар-ван авай лезгийр чи халкъдин адетар квадар тийин, диледин члал хуьн, аялар ва жегъилар лезги адетрив къадайвал тербия авун, чи ацукъун-къарагъун хуьн патал са арадиз атана ва абуру медениятдин меркез арадиз гъун къарардиз къачуна. Меркез регистрация авурдалай къулухъ 26-ноябрдиз ина члехи мярекат кьиле тухвана. Меркездин кьиле авайбур гележгьда кьилиз акъудна къанзавай къвала-хрикай рахана. Алай йисан 18-мартдиз лагъайтла, Яран сувариз талуьк зурба концерт тешкилна. Иниз Дагъустандай артистриз эверна. Ярославлдин виридалайни члехи концердин залда кьиле феи гъа мярекатда шегъердин кьилевайбуру ва маса диаспорайрин векилрини ишти-ракна. 27-майдиз шегъерда Ярославлдин югъ кьиле фида. И мярекатда вири диаспорайрин векилри иштиракда. Лезгий-рикай Къепир хуьруьнви Эмин Шефиева симин пагъливан хъиз вичин гъунара-р къалуурда.

- Васиф, бес вун гъикл хъана Ярославлдиз акъатнавайди я? - хабар къуна чна.

- Чакар Паласадин мектеб акъалтарна зун Волгограддин эцигунрин техникумдиз гъахъна. Адалай къулухъ Ярославлдин Экономикадин, Статистикадин ва Информатикадин Институтда келна. Гила бизнесдив машгъул я зун. Чун 5 стхани 1 вах я. Абурукай 3 стхани 1 вах Ярославль шегъерда яшамеш жезва. Члехи стха Физулиди Белорусиядин Витебск шегъерда бине кутунва. Ам хуьруьн майишатдин илимрин кандидат я. Витебскдин нуфузулу ксарикай тир ада члехи са объединенидиз регъбервал гузва. Физулидин паб белорусдин руш ятлани, адан хизан асул лезги адетралди яшамеш жезва. Адан хва Тимур вичихъ члехи алакъунар авай жегъил я. Гила бубадини хпи Белорусияда Лезгийрин Медениятдин Меркез тукълуьрун патал алакъунар ийизва. Чакар Паласада - бубадин квалел лагъайтла, чи стха Этибар яшамеш жезва. Хайи къул сагъиб авачиз

тазвач чна.

Васифа вичи цийи квал къачунвайди, уьмуьрдин юлдаш Халидехъни кьве веледихъ - Элидехъни Эмилахъ галаз санал цийиз аниз куьч хъанвайди лагъана.

- Бес Ярославлдин Лезги Меденият Меркезди мадни гъихътин крар кьиле тухузва? - хабар къуна чна.

- Исятда аялриз лезги члал чирдай мектеб кардик кутан патал алакъунар ийизва чна. Чахъ гъакни Бакудин жегъилри хъиз демер кутадай ният ава. "Дем"ерин касетар тухвана килигда ва гъанай и кар тешкилдай къайдаяр чирда чна. Чи жегъилар Бакудин лезги демерин суракъда фалдай ава.

Ахпа Васифа чаз Меркездин "ЛезгиЯр" твар ганвай футбол команда-дикай ихтилатна. Са йисан кьене адакай живейай коллектив хъанвайди ва команда Къавкъаздин Халкъарин Ассамблеяди тешкилнавай турнирдин полуфиналдиз акъатнавайди лагъана.

- Лезгийрин Медениятдин Меркез нуфузулу тешкилатдиз элкьуьрун патал адан кьиле авай 15 касди члехи алакъунар ийизва. Абурун маса халкъарин медениятдин меркезрихъ галаз сихдаказ алакъа хуьзва. Абурун виридалайни члехи дустар Дагъустандинни Азербайжандин диаспораар я.

Ахпа чна Васифавай Ярославлдин твар-ван авай лезгийрин гъакъиндай чаз малуматар гун тлалабна. Ада чаз ина про-курорвилдин, заводдин директорвилдин ва маса везифаар тамамарзавай, гъакни маса везифайрал акъвазнавай жуванбуру-кай ихтилатна.

- Куьн жув Ярославлдиз атана гъар са затл вилералди акунайтла, хул хъсан тир.

- Аллагъди рехъ гайитла, къведа чун. Ватандивай яргъара хайи чилин, жуванбурун таьсиб члугъузвай, жувал хуьзвай, лезги тварцелди дамахзавай чи рухвай-рикайни рушарикай мадни гегъеншидиз хъин патал къведа чун...

С.КЕРИМОВА.

МУЛЕЙЛИ ХЪИЗ СЕЙЛИ ХЪАЙИ..

Тик гуьнедал инидин цаз,
Билбил къведа къугъаз-къугъаз.
Са къуз пашман жед гада вун,
Зун чарадан квалел акъваз.

Кьве дагъд ара са лилпара,
Ан патара вуч гар ава?
Келда лугъуз фей гуьзел яр,
Генжеда вуч хабар ава?

Вацун а пад лацу хар я,
Чан валчагъда чагъ авай яр.
Вучиз на зун алшурарна,
Лацу пеле рагъ авай яр?

Силесарда ширли сандух,
Залан-къезил кьар авайд я.
Эрчи тупуз атлай туплал
Клани ярдин твар алайд я.

Къацу багъдин юкъва (а)цукъна
Чуьнгурар гъаз илифай яр.
Зи гафарин ван хъайила,
Къизилгуьл хъиз къекъифай яр.

Ви шапкадин равнинк квай
Къацу мехмер алахънани?
Чна санал авур гафар
Ви рикледай алатнани?

Харапла хъай Ясабрин кам,
Чешне патал храд за гам.
Ша икъван на зун кумир яр,
Чугъаз жедач завай ви гъам.

Мад атана бахтатар зул,
Таран пешер авадариз.
Къе зи вилик яр акъатна,
Зи чулав рикл аладариз.

Куьлуь-куьлуь чиг къвазава,
Алахъна фий яд никледай.
Сефил къвазай яр акурда,
Дуьнья фида зи рикледай.

Чан аламаз сура гъахъдай,
Им бахтатар гад туширтла.
Гада за ваз сеперардай,
Вун диледин сад туширтла.

ЗИНДАН МУРУГЪРИН БАЯДАР

Кланибурун гъуьм галуькна,
Цуьк акъудай къакъан гуьне.
Патан хуьруьз ганава зун,
Кланид амаз хуьруьн кьене.

Уьзуьмд тарар са жергеда,
Са хел фена къавахдава.
Я гада, ваз вуч тади я,
Къисмет жедай са вахт ава.

Ичин тара бегъер тегъин,
Ам дувулрин бушвилей я.
Гада, за ви хатур тахан,
Ви кьилихрин хушвилей я.

Къариб къушар къез ацукъда,
Паласада гвей чи никле.
Акван дуьнья гъикл жедатла,
Сабур кутур яр на рикле.

Лемпедаллай шуьседиз къван
Заз иервал гана, суна.
Яргъарилар жув къалуриз,
На жегъилар кана, суна.

Пенжеридай килигайла,
Зи эл фена дугунава.
Яру яйлух алай баха,
Вун зи рикли чуьгунава.

На перемдин дугъмеяр тур,
Вини пата аяз ава.
На патара вил къекъуьрмир,
Ви адахлу зун язава.

Ирид дагъдин ирид жалгъа,
Са жалгъадай квай къвезава.
Чулав бармак туна пеле
Несиь тахъай яр къвезава.

Къацу багъдин ргалдаллай
Я бахтатар лацу цуьквер.
Ваз клан тахъай фана дуьнья,
Зазни кландач, гуьзел Эквер.

Сад за лугъун, сад вуна лагъ,
Вун Асретан Али яни?
Нуьвед ич хъиз гъилиз атай,
Вун ахъайиз дили яни?

Вуч хъсан тир къацу багъда,
Серин тарцихъ экъведай гар.
Мад ви рикле кхъезвани,
Сад лугъуз, вад хуьредай кьар?

Ярдин квалер аскланбур я,
Къакъан къавар илига лагъ.
Зун кландайбур пара ава,
Лишанд туплал гъилика лагъ.

Гъар пакамахъ ша булахдал,
Заз ви къамат акурай, яр.
Риклин гафар ийидамаз,
Чун чарадаз такурай яр.

Ви шапкадин равуниз кьий,
Лацу пелез серин авур.
Гада халкъай гъуцариз кьий,
Икъван риклиз ширин авур.

За пенжери игисна фад,
Вуна раklar гатуй лугъуз.
Зун стхад патал гана,
Вичин квализ татуй лугъуз.

Мад атана дили гатфар,
Са цуькведад вад хел алаз.
Гъикъван эхин, я клани яр,
Къарибдавай вал вил алаз?

Къацу багъдин агъа кьиле
Зун са къизил гуьл я, диде.
Дуьньяд дердер туна чанда,
Зун яд авай гуьл я, диде.

Къвалин къулухъ къарбурдин тар,
Къариб къушар къез ацукъда.
Аскердавай чан клани яр,
Зун жейран хъиз шез ацукъда.

Цавай фидай пуд вили лиф,
Яраб абур вахар ятла?
Вахъ галаз фей вад къан уьмуьр,
Ам аз акур ахар ятла?

Силесардал хур вегъимир,
Ви лацу хур мур жед, гада.
Къулухъ элкьез заз килигмир,
Ви адахлу члур жед гада.

Тик гуьнедал тек ичин тар
Гар галуькна зурзава.
Къарибдавай масан келем,
Зи рикл кьене црзава.

Бахчадавай къизил гуьлер
Сад-сад атлуз клунчуна тур.
За ваз ракъай лацу яйлух
Залай ядгар хучуна тур.

Тик терсина дуьгме къудай
Керем зун къван кайиди туш.
Гурбагур хъай тахай дидед,
Зун кланидаз гайиди туш.

Зун гатфарин мулдин цуьк я,
Мулейли хъиз сейли хъайи.
Садакайни бейкеф туш зун,
Межнун квахъай Лейли хъайи.

Силибирда сару бугъда
Нен тийидай къушар ава.
И дуьньядиз вил вегъейтла,
Залай кайи рушар ава.

Баядар Агъабани, Нарунгуьл, Пакиза,
Аярханум, Седеф, Гуьлханум, Ханумагъа,
Набат, Саяханум, Гуьлесер бадейрин ме-
целай къатлайбур Лезги БЕГЪЛУЛНИ
Судя МУРУГЪВИ я.

Искусство, это своеобразный язык общения. И танец в этом смысле является наиболее универсальным и доступным, тем более, если это танец "Лезгинка". Он аккумулирует, отражает и сохраняет в себе всё - прикладное искусство: костюмы и украшения; легенды и ритуалы. Обычай: рисунок танца, формы движений, особые законы и пропорции поведения в нём; народную музыку - богатство народных мелодий, музыкальные инструменты, многовековые навыки игры; театр - танец, как часть общего действия, сопряженный с определенным событием, людьми. И в конце концов, - "Лезгинка" является важнейшим элементом жизненного уклада всех горцев, непревзойденным и до конца не раскрытым феноменом объединения народов.

В каждом этнически обособленном кавказском ауле и по сей день, мы можем наблюдать особые формы, движения, пластику и мелодику... общего "горского" танца. Мужского, женского, девичьего, детского... Но все они остаются локальными проявлениями национальных культур. Но по праву народным, общенациональным была, есть и будет оставаться "Лезгинка". Тем более, что под её знаменами стоят все горские народы Кавказа - от Грузии до Ичкерии. Её знают все, её любят все, её танцуют все. И ей специально никто никого не обучает. С рождением человеку видимо закладывается её особый захватывающий ритм, который уже с малых лет выводит человека в круг. Сегодня танец "Лезгинка", как и вино, по праву является визитной карточкой Кавказа. Однако не все знают, что "Лезгинка" - это совсем не грузинский народный танец.

АССА!!

Старинная лезгинская музыка и танцевальная культура оказали большое влияние на формирование культуры на всем Кавказе. Внимательно прислушайтесь к старинной лезгинской музыке, и особенно старинным мелодиям. В них найдется много общего. Иначе не могло быть, поскольку кавказские народы жили по соседству, помогая друг другу в беде и радости между собой, обогащая друг друга, особенно в музыкальной и танцевальной культуре. Всё своё настроение, все свои чувства танцор выражает в этом танце. К примеру, во время войны "Лезгинка" служила ритуальным танцем воинов для поднятия духа. Также "Лезгинка" служила поводом знакомства юноши и девушки, ведь суровые законы гор не позволяли выходить девушкам одним на улицу, и знако-

миться с молодыми людьми было нелегко. В основном девушки собирались на свадьбах, и тогда юноша, сделав какое-нибудь движение, зывал девушку на танец. В танце, когда девушка собиралась уходить, юноша всевозможными способами преграждал ей дорогу, но ни в коем случае нельзя было касаться девушки, бывали случаи, когда за это убивали.

У истоков этого танца стояли лезгины. Лезгинская культура, включая и советский период, либо разрушалась, уничтожалась, либо присваивалась. Слова и мелодии большинства утеряны. Вот названия дошедших до нас лезгинских народных танцевальных мелодий: "Лезгинка", "Апай", "Мулейли", "Терекма", "Магьи Дилбер", "Перизада", "Акьуша", "Кьавумар", "Пейкер баха", "Шагьсенем",

"Керем", "Кьарид руш", "Кьизилгуьл", "Сегьбар" и многие другие.

Но всё же основой для "Лезгинки" были и остаются такие танцы, как "Дагьларин таватар", "Зегьметчияр", "Мехьер", "Гатфар", "Кьве паюникай ибарат аскерин кьуьл", "Кьуншидин руш", "Даллай", "Кланибурун макьам", "Дагьларин макьам", "Лезги кьуьл", "Шарвили" и многие другие.

Знаменитый танец (известен также в Иране под названием "Лазги, лезги", в Грузии "Лекари", что означает - лезгин (леки) танцуют), который почти в неизменном виде распространен среди всех без исключения кавказских народов, является ни чем иным, как отголоском древних языческих верований и ритуалов, одним из основных элементов которых являлся образ орла. Этот образ совершенно точно воспроизводится танцором особенно в тот момент, когда он, поднявшись на носки и горделиво раскинув руки-крылья, плавно описывает круги, словно собираясь взлететь. Не исключено, что в глубокой древности этот ритуальный танец исполнялся в особом костюме, украшенном перьями орла. Орлы и некоторые другие птицы по сегодняшний день считаются у лезгин священными. Их отстрел и употребление в пищу считается тягчайшим святотатством. Эти запреты, несомненно, связаны с табуизацией тотемических животных, распространённой среди многих народов мира.

Общезвестная греческая легенда о Прометее, прикованном Гефестом по приказанию Зевса к скале Кавказских гор, и об орле, склевывающем его печень, является аллегорическим описанием предками индоевропейцев чуждого им ритуального обряда погребения

кавказских горцев.

Сегодня мы видим, как к всеобщей любви все больше примешивается некая развязность, легковесность, упрощенность. А ведь "Лезгинка" - это не просто танец, а эталон статности, красоты и благородства. Время берет своё - размывается, нивелируется мелодика, упрощаются формы и движения танца, уходит в небытие некая тайна, сокровенность глубинного смысла, заложенного в нём. Пара - мужчина и женщина. От начала и до конца вместе, и у каждого своя особая роль, слагаемые вместе в диалог только им понятной беседы. Ведь многие века именно танец, наряду с песней и поэзией, был верной и единственной формой объяснения своих чувств.

Как много можно почерпнуть из этого красивого, на первый взгляд доступного и столь заманчивого танца "Лезгинка". И чтобы всё это лучше понимать, следует не только любить, но и знать его.

Справка:

Лезгины - один из крупнейших народов Дагестана. Значительное число лезгин проживает также на севере современного Азербайджана, а также в Киргизии. В античных источниках упоминается народ "леги", живший на Восточном Кавказе. В арабских источниках IX-X веков имеются сведения о царстве лакзов в Южном Дагестане. До XIX века лезгины не составляли единого политического целого. Они преимущественно входили в небольшие объединения независимых сельских общин - "вольные общества", а часть - в феодальные образования на территории современного Дагестана и Азербайджана.

Катя Сухая.

Интернет-журнал E-motion.

АЛЕКСАНДР МАРЛИНСКИЙ О НАС

Кто видел Кавказ в грозу и ведро, тот может умереть, не завидуя Швейцарии.

Что сказать вам о племенах Кавказа? О них так много вздорно говорили путешественники и так мало знают их соседи - русские, что мне не хочется умножать шайку хвастунов.

В краю, где война есть не что иное, как разбой, а торговля - воровство, разбойник в общем мнении гораздо почтеннее купца, потому что добыча первого куплена удалством, трудами и опасностями, а добыча второго одной ловкостью в обмане и в обмене.

Уздень, то есть от себя (зависящий) сам собою (живущий). Оно известно только в Лезгистане, и напрасно присвоено русским черкесам. Они обязаны ханам только службою во время войны да разъездами в гонцы, другой подати не платят. Живут иногда особыми селениями; происходят первоначально от воинов-покорителей туземцев; умножены вольноотпущенными. Чем глубже в горы, тем они воинственнее, независимее и многочисленнее.

Лезгинские поселяне живут очень опрятно; дома почти в два яруса; построены где из нежженного кирпича, где из плетеной мазанки, но выделены снаружи и внутри. У одной стены - камин, выходящий углом; кругом комнаты в рост человека - лепной карниз, уставленный посудой; на полу, если не паласы, то очень чистые циновки, гасиль.

1830 г.

НОВОСТИ

ДВУХЛЕТНИЙ ПРОЕКТ

В министерстве труда и социальной защиты населения состоялась презентация проекта TACIS "Реформы системы социальной защиты в Азербайджане". Руководитель проекта Тимо Пираинен сообщил, что стоимость двухлетнего проекта составляет 1,558 млн. долларов. Цель проекта - обеспечение содействия и защиты малообеспеченным слоям населения, а также содействие повышению потенциала госструктур в сфере борьбы с бедностью.

По предварительным прогнозам, в этом году адресную социальную помощь получат 250 тыс. граждан Азербайджана. Правительство намерено подготовить предложения по обеспечению соответствия законов "Об адресной социальности" и "Прожиточном минимуме".

РЕКОНСТРУКЦИЯ АВТОДОРОГ

В Баку между правительством Азербайджана и Всемирным банком (ВБ) состоялась подписание кредитного договора о выделении 200 млн. долларов на финансирование проектов восстановления автомобильной дороги Баку-Шамаха и реконструкции участка Алят-Масаллы автомагистрали Баку-Астара.

Решение о выделении кредита было принято Всемирным банком 17 января 2006 года, выполнение проекта планируется завершить до марта 2011 года. Кредит, который профинансирует Международный банк реконструкции и развития (член ВБ), выделен сроком на 20 лет, первые 8 из которых льготные.

АКАДЕМИЯ ДЛЯ ВУНДЕРКИНДОВ

В немецком городке Шуэрхоф открылась Академия для особо одаренных животных. Талантов из животного мира в ней учат петь, танцевать и играть на музыкальных инструментах.

Вивьен Теби, преподавательница музыки по образованию, главным принципом в своей педагогической деятельности считает распространенное среди дрессировщиков правило вознаграждения. Каждое правильное действие должно вознаграждаться. "Если курица Кэти бьет клювом по правильной клавише, - объясняет Вивьен свои методы, - я даю ей несколько зернышек. Так же я награждаю и других своих учеников".

Вивьен Теби научила Кэти играть на ксилофоне. Но Кэти может обойти другая курица, Гакелин. Она уже выучила первые несколько аккордов детской песенки "Ты мигай, звезда ночная!".

Кота фукса Вивьен научила азам игры на пианино. Сейчас она записывает концерты пушистого пианиста и даже продала несколько компакт-дисков с записями. Время от времени учительница и ученик выступают дуэтом.

Еще один звездный ученик Академии для вундеркиндов - пес Беллос. Для того чтобы научить его танцевать, Вивьен Теби понадобилось полгода упорного труда.

ОБЛАКО ИЗ СПИРТА

Радиоастрономы американской обсерватории Jodrell Bank обнаружили в космосе гигантское облако метилового спирта, о чем однозначно свидетельствует спектр. Протянувшись на 463 миллиарда километров внутри Млечного Пути, оно медленно обращается вокруг центральной звезды и периодически генерирует микроволновые вспышки. Ученые полагают, что спирт, рассеян-

ный во Вселенной, может стать главным источником информации об областях, где рождаются звезды, поскольку импульсы, порождаемые спиртовым облаком, не поглощаются космической пылью.

НИЛ СТАЛ ДЛИННЕЕ

Проплыть Нил от начала до конца - то, чего не удавалось никому из-за опасности маршрута, смогли трое ученых из Британии и Новой Зеландии. Четвертый член команды трагически погиб от рук повстанцев в северной Уганде. Путь длиной 6700 км занял у исследователей 80 дней. Последние 70 км им пришлось преодолевать пешком, продираясь через дикие джунгли. Легендарный источник самой длинной реки мира был обнаружен в дождевых лесах Руанды. Система спутниковой навигации GPS, которой пользовались путешественники, помогла сделать важное открытие: Нил оказался длиннее на 170 километров, чем считалось ранее.

ГОМЕР ПО ЗАСЛУГАМ

В окрестностях кипрской деревни Коклия археологами обнаружена уникальная гробница возрастом 2,5 тысячи лет - она расписана сценами из произведений Гомера. Красными, синими и черными красками на белом фоне изображены сцены из "Одиссеи" и "Илиады". Ученые предполагают, что могила могла принадлежать воину. Его высоким статусом и воинской доблестью мог быть обусловлен выбор сюжетов - на одном из рисунков изображена битва между греками и троянцами. Ожидается, что глиняная посуда, обнаруженная в гробнице, поможет в определении точной даты захоронения.

ЧИ РУШАР

КЦАР, КЦАРВИЯР

ГЪАТЕМ АГЪА ЧІАКІАРВИ

(1867-1922)

■ Гъатем Аскеран хва Серкеро хайи халкъдин азадвал патал большевикрин ва эрмени дашнакрин аксина женг члугур чехи къагъриман я. Адан буба Аскеран твар 1871-йисан 20-августдиз генерал-майор Комарова туклуьрай Куьре ва Самур округрин беглерин сиягда гъатнава. И сиягда 426 лезги бегдин тварар къалурнава.

Девлетлу несилдай тир Гъатем агъадиз (са бязи чешмейра адан твар Гъатем агъа Чакларви хъиз гъатнава) бубадилай 1000 десятин чилер, 300 къил къарамалар ва балклар, са шумуд суьруь лапагар амай. Ада гъа-миша кесиб агъалийриз куьмек гудай.

1917-йисан гатуз Гъатем агъади Уьнуьгъ, Зинданмуьгъ, Кузун, Чаклар хуьрерин агъалийрин бунтуниз регъбервал ганай. А члавуз лежберар урус пачагъди чпивай къах-чунвай мулкар къулуьх элкьуьрун патал алахъзавай.

Урусатда клелна, военный рекъай полковниквилин дережадиз акъатай Гъатем Серкерова 1918-йисуз машгъур къагъриман Муьгъуьбали эфенди Кузунвидихъ галаз санал Азербай-жандин Демократиядин Жумгъурият хуьн патал Яру Куьшундин аксина ара датлана женг члугунай. Санлай 23 варз къван уьмуьр авур Жумгъурият 7 вацра Гъатем агъа Чакларвидинни Муьгъуьбали эфенди Кузунвидин гъисабдай яшамис хъанай. Абурун клеретри Аладаша яру аскерин рехъ атлана, большевикар Азербай-жандиз ахъайначир.

Гъатем агъадин клеретри Муьгъуьбали эфендинин ва Алибег Зизикскидин клеретрихъ галаз санал са шумудра большевикрин ва эрмени дашнакрин къушунрин аксина женг члугунай. И къеьгал ксар къиле аваз Кцларин ва Къубадин лезгийри 1918-йисан майдин вацра полковник А.Амазаспа регъбервал гузвай эрме-

ни дашнакрин къушун куклварнай. Женг Къуба райондин Дигагъ хуьрун гилан "Ивиар авахъай кам" ("Къанлу дере") лугъудай чкада къиле фенай. И вакъийрикай кхей, Гъатем агъа Чакларвидин ва Муьгъуьбали эфенди Кузунвидин къагъриманвилер сифте яз винел акъудай журналист Муьзеффер Меликмамедова вичин "Самур" ва "Азербайжан" газетрин чинриз акъатай макъалайра кцларвийрин къеьгалвилерикай гегъ-еншидиз малумат ганва.

Гъатем агъа Чакларвиди Совет гъукумат гъалиб атайдалай гуьгъуь-низни большевикрин аксина женг члугун давамарнай. 1920-йисан сентябрдин сифте къилера Гъатем агъадин ва Муьгъуьбали эфендинин клеретри большевикрин 246-полк куклварна. И вакъиадилай гуьгъуь-низ, 1920-йисан 8-сентябрдиз Азербайжандин К(б)П-дин ЦК-ди Къуба уездда "инкъилабдин акси тир гере-кат" терг авун патал хуси ксарар къабулна. Гъатем агъа муьтлуьгъарун патал иниз къеь полк ракурна. Амма яру аскерар 300 къеьгал лезгидин вягътедай фенач. Эхирни Совет гъукуматди Гъатем агъадин галаз илягъвилдин икьрар кутлунна ва ам Къуба уезддин милициядин идарадин начальнивиле тайинарна. Амма цийи къурулушдин гъахъсузвилер акур ада 1922-йисуз и везифа гадарна ва цийи къилелай большевикрин аксина женг члугуна. Адан 500 касдикай ибарат тир клеретди тупар ва 12 пулемет гвай 3 агъзур яру аскердин аксина къеь варз къван вахтунда къати женгер члугуна ва халкъдин къеьгал хва и женгера гъелек хъана. Большевикри халкъдиз кичлерар гун патал Гъатем агъадин мейит фургунда туна Кцларин ва Къубадин куьчейра къеькуьрунай ва чпин гъиле гъатай женгчи лезгийрикай 160 кас Сибир-диз суьруьн авунай.

МАЛЛА ЖАРУЛЛАГЪ

(1842-1918)

■ 1842-йисуз лезгийрин къадим хуьрерикай тир Къуба аялатдин Яргун хуьре дидедиз хъайи Жаруллагъ вичин девирдин зурба алмир-кай тир. Адан твар 1869-йисан "Природа и люди на Кавказе и за Кавказом" альманахда ва маса урус чеш-мейра "Молла Джарулла Асланович" хъиз гъатнава. И маарифчи касдин баркаллу крарикай 1907-1914-йисара Бакудин "Тезе гъаят", "Икъбал", "Ачыкъ суьз" газетрини са къадар макъалаяр чапна.

Жаруллагъ Яргундин девлетлу ксарикай тир Асланан хизанда дидедиз хъанай. Аслан бегдихъ лапагрин суьруьярни балкларин рамагар авай. Адан балкларин вири Къафкъаздиз машгъур тир. Ада гъар йисуз Шейх Шамилаз са семен балкларин ва адан муьридриз 100 шив ракурдай. Аслан бег Шейх Мегъамед Ярагъвидихъ галаз дуст тир ва гъавилай ада урус пачагъдин аксина женг члугъзавай дагъ-вийриз куьмек гузвай.

Гъа ихътин хизанда чехи хъайи Жаруллагъа илимдиз гъафни-гъаф майилвал къалурзавай ва 25 яшда аваз ам вири Дагъустандиз машгъур хъанай. Вичин 27 яшар хъайила урусрин винидихъ къалурнавай альманахди ам Къафкъаздин жегъил ва алакьунар авай алмиркай сад тирди къейд авунай.

Гъам Азербайжандин, гъамни Дагъустандин машгъур маарифчийри-кай тир Малла Жаруллагъа 1890-1914-йисара Къуба уезддин 5 ва Куьре магъалдин 3 хуьре мектебар ачухар-най. Адан теклифдалди Къубада клел-

кхъин теблигъзавай "Сафа" жемият арадиз гъанай. Гуьгъуьнлай алимди Яргундал "Маариф" твар алай ихътин жемият яратмишна.

Дагъустандин ва Туьркиядин машгъур алмирвай тарс къачур Малла Жаруллагъаз араб, фарс, туьрк ва урус члалар дериндай чидай. Ада тебнатдин ва диндин илимар чируникай са шумуд ктаб кхъенай. 1890-йисуз алимди Яргундин хуьре арадал гъайи мектебда тарсар пуд члалалди - лезги, араб ва туьрк члаларалди гузвай. Им а члавуз лугъуз тежедай хътин чехи вакъиа тир.

Бакудин "Тезе гъаят" газетди кхейвал, 1907-йисан 19-июндиз Къубадин, Куьредин ва Дагъустандин алмири Яргундал лап чехи мектеб эцигун ксарардиз къачунай. Яргунви Гъажи Исгъакъ эфендинин къвале или-фай алмири чпи и кар патал 300 манат пул ганай. Амма идалди крар туклуьзвачир. Гъавилай Малла Жаруллагъа вичин девлетлу дустар мектеб эцигуниз желб авунай. "Тезе гъаят" газетди вичин 1907-йисан 29-июндин тилитда малумат гайивал, Бакудин девлетлуьрикай тир Жаруллагъ эфендинин дуст Иса бег Гъажинскийди Яргундин мектеб патал 600 манат пул ганай. Ада гъакни Жаруллагъ эфендинин тлалабуналди Агъмедуба хуьруьн мектеб эцигуниз 300 манатдин куьмек къалурнай. И ва маса деллири Малла Жаруллагъ вичин девирдин гъаф нуфузу ксарикай, Къафкъаздин твар-ван авай алмиркай тирди субутзава.

С. Керимовадин
чапдиз гъазурнавай
"Кцлар, кцларвийр" ктабдай.

“САМУР”ДИН МЕКТЕБ

ХАЙИ ЧАЛАН СУЪГЪУЪРДА АВАЗ

■ Кцлара рикI алаз лезги члалан тарсар гузвай муаллимрикай гаф кватайла гзафбуру гьасягда Фаина Къурбановадин твар къада. Дагъустандин Ахцегь райондин Ялцугьрин хуьре Тагьиран хизанда дидедиз хъайи Фаинадин гьеле аял вахтунда халкъдин манирални баядрал гзаф рикI алай. Вичин ватангьли тир Ялцугь Эминан шумудни са шиирар хуралай чидай руш хуьруьн юкъван мектеб акьалтларна, Дагъустандин Гьукуматдин Университетдин филологиядин факультетдиз гьахьна. Университет акьалтларай жегьил филолог къисметди Кцлариз акъудна. Мухтарахъ галаз хизан туькюьрай ам шегьердин 3-нумрадин юкъван мектебда кваллахал акъвазна. Сифте агъа синифриз тарсар гайи Фаина гуьгъуьнлай лезги члалан муаллим хъана.

хайи хизан хьиз, лезги члал ва лезги медениятни багъаз къада. Иллаки чи къадим маниралашукъ я ам. Чка атайла вичин хуьтуьл ванцелди лугъуда къадим авазар. Гзафбуруз ван татанвай чи цудралди къадим манияр чидад аз: "Аман адахли", "Сувалдай яр", "Вацран эквер", "Шуьше къелем", "Къарид руш", "Мулейли", "Я дилбер", "Рушан мурал" ва икI мад. Хайи члалан суьгъуьрда авай адаз вишералди баядарни чидад. Хайи халкъдин тарих, адан

ацукьун-къарагъун, меденият тийижирди члаф тараз ухшар я, - лугъуда ада, ихътин инсанар къабудач адан рикли. И къени инсандихъ, умун къилихрин муаллимдихъ галаз мукъувай таниш хъайила, адан суьгъбетрихъ яб акалайла жув девлетлу хъайиди хьиз жеда ваз. Адан дуьньякъатлунри, дерин метлебдин ихтилатри гьейранарда вун. Ада руьгь кутада вак, хайи члал мадни артух кланарда ваз. Ада тарсгузвай аялризни гъавилияй ам пара кланзава жеди...

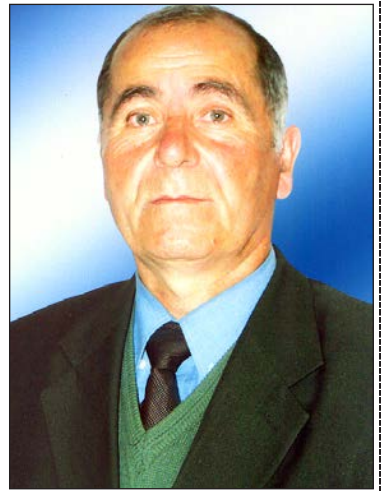
Кцлара М.А.Сабиран тварунихъ галай педтехникумдин филиал ахъа хъайила адаз ина лезги члалан тарсар гун теклифна. Гъа члалай инихъ 15 йис я и дишегьлиди чи жегьилриз дидед члал чириз. Вичихъ къве хвани са руш авай ада

Гафунихъ члехи къуват ава.
Гафуникай эцигай
гуьмбетар виш йисаралди
амукъда.

Х.А.Сариджа.

МУАЛЛИМ

Абусалат Бегова Кцлар райондин Хъилерин хуьруьн асас мектебда гьакьсагъвилелди кваллахиз 36 йис я. Ада и мектебда директордин заместителвиле, 1993-2003 - йисара лагъайтла, директорвиле кваллахна. Ада гъамиша вичин кваллахдин юлдашриз ва хуьруьнвийриз чешне къалурна. Гъавилияй ам Хъилерин хуьруьн агъсакъалрикай яз гьисабзава. И йикъара вичин 60 йис хъайи Абусалат муаллим чна риклин сидкъидай тебрикзава ва адаз агалкъунар тлалабзава. "Самур".

ЧИРА!

*Лезги элифрикай дуьз менфят
къачун паталди агъадихъ галай
гъарфар гьикI кхьидатIа ва
келдатIа чира*

Гъ - гъуцар, гъал, гъаб, гъуьр, гъвергъвер, гъед

Гь - гьуьл, гьекъ, гьер, гьуьм, гьерт, гьурмет

Къ - къав, къай, къад, къеме, къвал, къен

Кь - къвал, къал, къвед, къенер, къел, къил, къев

КI - кларас, клел, клвалах, клубан, клам, клунчI

ПI - пIини, пIипI, пIир, пIузар, пIил, пIивитI

ПI - пIанур, пIапар, пIач, пIвал, пIуб, пIенкъ

Уь - уьлчи, уьзден, уьлен, уьлуьган, уьнуьг, уьцуь

Хь - хьалхьам, хьалхьас, хьама, хьвехъ, хьварц

Хь - хьар, хьел, хьирхьам, хьахъ, хьурхьур

ЦI - цIай, цIайлапан, цIам, цIилих, цIил, цIекIв

ЧI - чIагъан, чIатI, чIемерук, чIичI, чIигъич-

Иигъ, чIиж

■ Хачмаз райондин Лечет хуьруьн юкъван мектебдин квенкIвечи муаллим Руббабе Къадимова хътин педагог мектеб патал халисан вакъиа я. Руббабеди 11 йис я муаллимвиле кваллахиз. Ам атунихъди мектебдин гъава дегиш хъанва. Шикилар члугъаз алахъзавай аялрин къадар югъ-къандавай пара жезва. Рисование виридан рикI алай предметдиз элкьвенва. Шумудни са аялдин алакьунар винел акъудай муаллимди абуруз пейзажар, портретар члугъаз, кларасдал нехишар атлуз, парчайрин клусарикай къугъварганар расиз чирзава. Адан регъбервилек кваз аялри вишералди ихътин къугъварганар расна хуьруьн бахчадиз пишкешна.

Са шумуд йис я Руббабе муаллимди и рекъай вердишарзавай аялрин суракъар чи республикадин конкурсерай къевез. Алатай йисуз республикадин конкурса сад лагъай чка къур Эльнара Къадиевадин алакьунар акур журиди адаз Азербайжандин Гьукуматдин Харусенятдин Университетдиз имтагъанар таганмаз гъахъдай мумкинвал гана. Анжах адан диде-бубади кесибвал багънадай къуна руш клелиз ракъурнач. Мектебдин директорди, чкадин гьукуматдин органриз регъбервал гузвай ксари рушан клелунин харжийар чпи вугуда лагъайтлани, Эльнара клелиз ракъурнач, гужуналди гъуьлуз гана.

И дуьшуьшди мектебдин вири муаллимриз, иллаки Руббабе муаллимдиз члехидиз эсер авуна. Ада чаз лагъана:

- Чавай Эльнарадин дидени буба гъавурда тваз хъанач хьи, ихътин алакьунар гъар аялдиз несиб туш. КлелайтIа, адакай твар-ван авай художник хьунухъ мумкин я. Ингъе рушан хайибуру чи гафар кваз къунач...

Алатай йисуз мектеб акьалтларай Талегь Шагьмирован ва Гуьльнара Къачабеговадин алакьунрикайни рикI алаз рахана Руббабе муаллим. Ахпа ада чаз 8-синифда клелзавай Шаикъ Къафланова члугунвай шикилар къалурна. "Вун хътин муаллимар хъайитIа, алакьунар авай жегьиларни гзаф жеда чахъ", - лагъана фикирна чна.

ХУЪРУЪН ДАМАХ

Ш. Къафланова члугур шикилар: 1. Шарвили. 2. "Лезгинка"

ХАЛКЪДИН КЪЕГЪАЛ ХВА

Пата-кърехда яшамш жез лезги халкъдик дамах кутадай хтин агалкънар къазанмишзавай чи къегъал рухвайрикай садни Смоленскдин Гьукуматдин Педуниверситетдин физикадинни математикадин факультетдин декан, илимрин

доктор, профессор Къагъриман Расулов я. Алай вахтунда Урусатдилай къецени машгъур хъанвай и зурба алимдин илимдин къвалахар Америкада, Германияда, Францияда, Болгарияда, Белорусияда, Украинада ва маса улкъвейрани чап жезва.

Вичи къвалахзавай университетда математикадин анализдай аспирантура кардик кутур алимди вилайтдин юкъван мектебра къелзавай аялризни куьмек гузва. Адан теклифдалди Смоленск вилайтдин алакьунар авай аялар патал физикадинни математикадин мектеб кардик кутунва. И мектебда алимди къхъенвай учебникрикай ва "Смоленскдин мектебра къелзавайбурун математикадин олимпиадаяр" къватлалдикай менфят къачузва.

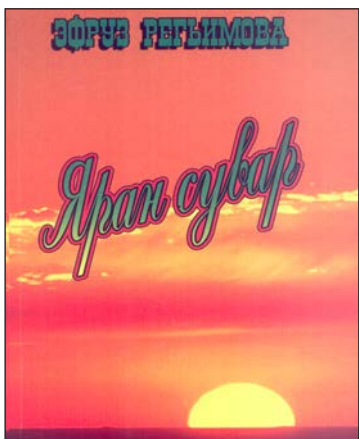
Фарид ФАРМАНОВ.

ГАФАЛАГ

Цуьргъуь - хуз
 Чагуг! - смирно!
 Тулаба - зурак!
 Стам - рагъалаг
 Телих фу - тили фу
 Къугъварган - игрушка
 Чакьулар - канабдикай ва я кушукай хкатай усалбур
 Чеми - циф алай (югь)
 Къабачи - кваса
 Чикь - буфа (цуьлер кутлундай)
 Чахчахар - жугъун
 Гугъри - шефтел
 Гугърид тар - шефтелдин тар
 Тварк - гьевенгдин десте
 Ширлинк! - желатин
 Шеври - ялгъузвилихъ ялзавайди
 Чам квай - какур

ЩИЙИ КТАБ

“ЯРАН СУВАР”

твар ганвай пьесадин къилин метлеб юкъван мектебра къелзавай аялриз, жегъилриз чи дегь члаварин фольклордин чешнейрин, адетрин, ашукьун-къарагъунин, сенятрин, тлуьн-хъунин гьакьиндай чирвилер гун я. Пьеса къелемдиз къачудаила Э.Регъимовади чи къадим манийрикай, къугъунрикай, мисалирикай менфят къачунава.

Пьесадин къилин образрикай гьисабзавай Ярал бубади вичин ихтилатдик ик! къил кутаза: "Гъар са халкъдихъ вичиз хас ашукьун-къарагъун, адетар авайди я. Гъа идалди са халкъ муькуьдалай тафаватлу жезва. Бес вана жуван ашукьун-къарагъун, лезги адетар хуьн тавуртла, вун лезги тирди гьик! чир хъурай? Къан чна Яран сувар. Агъзур йисар я халкъди и сувар къейд ийиз. И мяреке гьик! киле тухвана къанзаватла, гъар са касдиз чир хъун герек я." Гуьгъуьнлай киле физвай вакъийри гьакьикъатдани Яран сувар гьик! къейд авуна къанзаватла ачухарзава.

Ктабда гьатнавай са бязи шиирарни Яран сувариз талукьбур я. И шиирри чи къадим адетрални суваррал рик! алайбурук дамах кутаза.

"Самур"

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

- Гуьлдан винелай хада, инсан - къеняй.
- Виридалайни залан азар халкъди негъ авун я.
- Гзаф тлуьрла, виртни цуру жеда.
- Инсандин са рад гьамиша гишила къанда.
- Бармакдиз къимет гумир, акьулдиз къимет це.
- Бармак алукуналди никай хъайитлани итим жедач.
- Вацлу чил атлуда, гафуни - итим.
- Авайвал лагъайдан бармакдин патар хкатда.
- Авачирвиликай гъуцарни бизар я.
- Ажал агакъай кицли иесидин шаламар жакьвада.
- Ажуж ламрал къвед акьахда.
- Ажуж ламрал пуд рипе, йигин шиврел пурун гьебе.
- Акьулсуз дустунилай акьулду душман хъсан я.
- Арабадал къуьрер къаз жеч.
- Аскан дагъдизни жив къвада.
- Ахвар такуна, квар хадач.
- Аял къепинамаз, дана спинамаз вердишарна къанда.
- Аялдиз вичин бубадлай зурба кас авач.

ТЪЕБИАТДИН ЭСЕРАР

ТАНЦУЮТ ВСЕ!

С 15-го сентября 2006 года в Баку начнет действовать экспериментальная школа танцев "Лезгинка". Занятия будут проводиться в детских, молодежных, взрослых и профессиональных группах.

Собеседование и набор желающих будут производиться с 1-го мая по 1-е июля нынешнего года.

Справки по тел.: 432-92-17

ОБЪЯВЛЕНИЕ

Для редакции требуется девушка со знаниями русского, азербайджанского и лезгинского языков, с навыками работы на компьютере.

"Самур".

ALLAH RƏHMƏT ELƏSİN!

"Samur" qəzetinin kollektivi İskəndər Quliyevə anası Məhəbbətin vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат проспекти, 529-й квартал, Издательство "Азербайджан", этаж 3, каб. № 101.
e-mail: samur@nm.ru
http://www.samur.info

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег. № 78

Индекс: 5581
Тираж: 2200

Тел: 432-92-17,
(050) 320-74-05